

Kunskap om och Arbets sätt I Rättvisa och socialt hållbara Städer

KAIROS

Projektdokument
2013-05-07

SAMMANFATTNING

Göteborgs Stad, Göteborgsregionens kommunalförbund (GR), Västra Götalandsregionen (VGR) har tillsammans med Länsstyrelsen i Västra Götalands län beslutat att via Mistra Urban Futures genomföra ett transdisciplinärt forskningsprojekt med fokus på hållbarhetens sociala dimension. Projektet syftar till att producera Kunskap *om och arbetssätt i rättvisa och socialt hållbara städer* (KAيروس). I den projektplan som utarbetades motiverar de sitt beslut på följande sätt: *”Den ojämna utvecklingen i Göteborg mellan olika befolkningsgrupper och bostadsområden, av inkomster, boendestandard, hälsa och tillgång till det offentliga rummet och dess kollektiva nyttigheter fortsätter att öka. Olika forskningsrapporter visar på att staden därmed håller på att glida isär”*. Den övergripande fråga som parterna genom forskningsprojektet söker svar på är *”varför det blir som det blir när vi vill så väl?”* Projektet skall bedrivas under en treårsperiod 2013-2015.

Vår tids samhällsodaning

Vi är på väg in i en ny era. Globalisering, migration och urbanisering är tre processer som präglar vår samtid. Det sätt på vilket de är sammanflätade gör att de ömsesidigt förstärker varandra och skapar nya globala utmaningar. De komplexa samhällsproblem som följer i deras spår konkretiseras och får effekter på lokal nivå. Samtidigt minskar nationalstatens betydelse och makt. Vi rör oss från den så kallade Westfaliska ordningen, där nationalstaten var den dominerande aktören, mot en Post-Westfalisk ordning som präglas av partnerskap, flernivåstyrning och nya maktstrukturer. Städer och deras gränsöverskridande nätverkssamarbete spelar en allt större roll för den globala samhällsstyrning som måste till för att hantera vår tids komplexa samhällsproblem. Den snabba urbaniseringstakten med fördjupade inkomst- och hälsoklyftor som följd, medför samtidigt att många medelstora städer riskerar att utvecklas till arenor för sociala konflikter. Göteborg är inget undantag.

Social hållbarhet, målkonflikter och medskapande

Människors syn på och behov av säkerhet, utveckling och rättvisa har visat sig av stor betydelse för hur ett samhälle utvecklas. Innebörden i dessa begrepp är dock beroende av den lokala kontexten, och i samband med den samhällsodaning vi befinner oss i förändras den betydelse som människor lägger in i begreppen. *Säkerhet* handlar inte längre främst om skydd mot militära hot, utan mer om människors vardagliga trygghet och förutsägbarhet. *Utveckling* har gått från att främst handla om ekonomisk tillväxt till att främst handla om utbildning, livskvalitet och folkhälsa. Begreppet *rättvisa* har vidgats från att handla om fördelning av produktionsresultat till att innefatta jämlikhet och politiskt inflytande. Inom det internationella utvecklingssamarbetet talar man i termer av mänsklig säkerhet, mänsklig utveckling och mänskliga rättigheter. Det ger begreppen innebörd som också förstärker de egenskaper hos medborgarna som den sociala hållbarheten kräver. Den tilltagande komplexitet som följer i samhällsodaningens spår ställer inte bara krav på samhällets förmåga att genom ett förstärkt socialt kontrakt förhålla sig till och hantera dessa påfrestningar. Den ställer också ökade krav på individens förmåga.

I en globaliserad värld, där det lokala alltmer flätats samman med det globala, bildar de tre värdegrunderna - säkerhet, utveckling och rättvisa - tillsammans förutsättningarna för en socialt hållbar utveckling. Det innebär att begreppet social hållbarhet bara kan definieras om det ställs i relation till

dessa begrepp. Social hållbarhet utgör ett slags politisk jämviktspunkt, en "balanspunkt", mellan de tre värdegrunderna och deras bakomliggande politiska ideologier. Jämviktspunktens placering blir avgörande för den sociala hållbarhetens styrka vilket gör att frågan om målkonflikter och hur dessa hanteras blir helt central.

Typiska målkonflikter som måste hanteras i dagens städer handlar om att åtgärder för att säkerställa ekonomisk tillväxt samtidigt försvårar social hållbarhet. Ett exempel är om privata entreprenörers politiska inflytande ökar på bekostnad av dem som bor, vistas och arbetar i staden. En annan målkonflikt kan vara omfattningen av de resurser som behöver satsas för att attrahera välutbildad arbetskraft att slå sig ner i staden i förhållande till vad som krävs för att satsa på de som redan bor i staden. Ett tredje exempel är det fria skolvalet med elevers och föräldrars rätt att välja skola som kan komma i konflikt med idén om skolan som mötesplats och nav i en demokratisk samhällsutveckling. Vi kommer inte att kunna undvika dessa målkonflikter men vi måste vara medvetna om dem och hitta sätt att hantera dem. Och för att hantera målkonflikterna måste medborgarna involveras, inte bara för att uppnå legitimitet utan framför allt för att få kunskap om den stad vi bor i. Social hållbarhet bygger på politisk delaktighet och medskapande med dem som bor, vistas och arbetar i staden.

Delprojekt och syfte

Invånarnas delaktighet och medskapande spelar en avgörande roll för såväl rättvisa som social hållbarhet. De som bor, vistas och arbetar i en stad skall ha möjligheter att påverka de beslut som berör både deras eget vardagsliv och stadens framtida utveckling. Därför kommer delprojekten i projekt KAIROS att ha ett tydligt fokus på hur maktstrukturer och målkonflikter påverkar möjlighet till delaktighet och medskapande för dem som bor, vistas och arbetar i Göteborg.

I. Förutsättningarna för det civila samhällets politiska delaktighet

Det första delprojektet handlar om att kartlägga och analysera hur det civila samhället ser ut och är uppbyggt i Göteborg. Mot bakgrund av det politiska landskapets pågående förändring fokuserar delprojektet på vilken betydelse dess organisationer och sociala rörelser kan spela för att öka flickors och pojkars, (unga) kvinnor och mäns politiska delaktighet.

II. Ungas medskapande och hur detta kan tillvaratas och stärkas

Det andra delprojektet handlar om ungas medskapande. Delprojektet fokuserar på orsaker till och effekter av att många unga kvinnor och män, flickor och pojkar i vissa delar av Göteborg lämnas med bristande förutsättningar för att påverka sitt vardagsliv och samhällsutvecklingen liksom på utbildningens och kulturens roll för att öka deras roll som medskapande i den stad där de bor och vistas.

III. Dialogens roll och utformning

Det tredje delprojektet studerar dialogens betydelse för att utvidga demokratin och förstärka den samhälleliga förmågan att identifiera de komplexa samhällsproblemen och förhålla sig till dessa. Genom sitt fokus på maktstrukturer, målkonflikter samt delaktighet och medskapande hos dem som bor, vistas och arbetar i Göteborg, syftar projektet till att tillföra ett mervärde till de olika utredningar och handlingsplaner som producerats på senare tid (såväl nationellt, regionalt som lokalt) kring den sociala hållbarhetens förutsättningar. Nämnade utredningar och handlingsplaner har av olika anledningar ägnat begränsad uppmärksamhet åt liknande frågeställningar.

PROJEKTETS BAKGRUND

Initiativet till detta projekt har tagits av den offentliga förvaltningens olika parter inom Mistra Urban Futures; Göteborgsregionens kommunalförbund (GR), Västra Götalandsregionen (VGR), Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Göteborgs stad. De ansåg att Göteborgssamhällets ojämna socioekonomiska utveckling skapat behov av att komplettera diskussionen kring den ekologiska och ekonomiska hållbarhetens villkor med fördjupad kunskap om den sociala dimensionens förutsättningar. Det ömsesidiga och förstärkta beroendet mellan Göteborg och dess omland medför att stadens sociala hållbarhet också är av central betydelse för hela regionens utveckling.

Under våren 2012 tillsatte konsortieparterna en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta en översiktlig projektplan utifrån såväl erfarenhetsbaserad som teoretiskt förankrad kunskap. Projektets forskningsområde knöt väl an till Mistra Urban Futures fokus på social polarisering som gemensamt tema för kunskapsplattformarna liksom till Göteborgsplattformens specifika fokus på rättvisa städer. Hösten 2012 fattade Mistra Urban Futures beslut om att finansiera projektet enligt projektdokumentets budget för perioden 2013-2015.

PROJEKTETS FORSKNINGSPROBLEM

Globalisering, migration och urbanisering är tre processer som genom sin samverkan kommit att få ett stort inflytande över den samhällsomdaning som präglar vår samtid. Globalisering med sina ökade kontaktytor och förbättrade kommunikationer skapar inte bara gränsöverskridande nätverk som förändrar statens roll, dess suveränitet och förutsättning till maktutövning. Världen flätas också alltmer samman och människor blir rörligare. Projektet uppfattar migration som ett flöde av människor som blir alltmer transnationellt och gränsöverskridande till sin omfattning (Castells 2008, Righard 2008). Många människor som söker förbättrade livschanser befinner sig i transit, på väg någonstans och alltfler har sitt vardagsliv på flera platser samtidigt. De flesta söker sig till städer, urbanisering intensifieras och konfliktmönster globaliseras.

Den komplexitet och de nya konfliktmönster som präglar vår tids samhällsomdaning gestaltas och konkretiseras inte minst på lokal nivå. Det är här som många effekter av dessa samhällsförändringar blir tydliga och måste hanteras. Städers utveckling har hittills tenderat att bli ojämn och medföra växande inkomst- och hälsoklyftor. På flera håll runt om i världen, så också i Europa, håller ett globalt Syd på att växa fram sida vid sida med ett globalt Nord i samma stad utan nationalstatliga gränser däremellan. Medan vissa av stadens invånare finner sin plats i globaliseringen och kan förbättra sina livschanser (i det globala Nord) är eller känner sig andra marginaliserade och utestängda från liknande möjligheter (i det globala Syd). Även vissa lokala konflikter får en gränsöverskridande prägel genom att flyktingar bär med sig konfliktmönster och krav på upprättelse. Samtidigt som mångfalden av människors olika gemenskaper ökar och ekonomiska och kulturella olikheter förstärks blir de sociala sammanhangen alltmer flytande. Komplexiteten i de samhällsproblem som många städer står inför ökar och så gör också kraven på social sammanhållning och på social hållbarhet.

Sammanflätningen av länders ekonomier förstärks och kraven på samverkan och samstämmighet mellan olika politikområden ökar. Samtidigt har den allt intensivare globaliseringen förändrat nationalstaternas roll liksom förutsättningarna för deras maktutövning. Nya aktörer på olika nivåer har tagit plats i det politiska rummet, många gånger på statens bekostnad. En traditionellt hierarkisk samhällsstyrning (government) börjar gradvis ersättas av en mer nätverksbaserad flernivåstyrning som präglas av samverkan och partnerskap (governance). Såväl internationella och multilaterala organisationer på global nivå som städer och urbana regioner på lokal nivå har börjat spela en allt större roll för den samhällsstyrning som måste till för att hantera komplexa problem på ett socialt hållbart sätt. Till följd av den snabba urbaniseringstakten och den ojämna utveckling som följer i dess spår utmanas emellertid många städers förmåga att spela denna viktiga roll. De växande inkomst- och hälsoklyftorna riskerar istället att utveckla dem till arenor för sociala konflikter.

Göteborg utgör inget undantag utan befinner sig i ett motsvarande spänningsfält. Staden har varit framgångsrik med att efter varvskrisen i slutet av 1970-talet bygga vidare på sitt historiska arv med sitt stora beroende av de exportmarknader som omvärlden erbjöd. Med hjälp av en intensiv anpassning av sina produktionsstrukturer efter världsmarknadens efterfrågan har en internationellt konkurrenskraftig kunskaps- och evenemangsstad kunnat växa fram sida vid sida med fordonsindustrin och kullagerproduktion som tillsammans med hamnen fortfarande utgör stadens ryggrad. Göteborgsregionen rankades år 2008 av World Knowledge Competitive Index på 16e plats i en studie av de 145 konkurrenskraftigaste kunskapsregionerna i världen. Enligt många av stadens politiska beslutsfattare är Göteborg på god väg att bli till en dynamisk smältdegel med i det närmaste idealiska förutsättningar för tillväxt och kunskapsbildning.

Framgångssagan har emellertid en baksida. Göteborg och hela Göteborgsregionen är starkt segregerad både när det gäller ekonomiska och sociala förhållanden, etnisk tillhörighet och boende. Kvinnor och mäns livschanser har blivit alltmer beroende av uppväxtvillkor, utbildningsnivå och bostadsförhållanden. Diskriminering och brist på mänskliga rättigheter har fått ökad uppmärksamhet. Speciellt oroande är situationen för många unga vuxna. I flera områden befinner sig upp till 40 % av ungdomar mellan 20-25 år vare sig i utbildning, praktik eller i arbete. Flera saknar bostad och bor hemma hos föräldrar eller flyttar runt mellan olika tillfälliga sovplatser. Den ojämna utveckling som präglar Göteborgs Stad har fått en sådan omfattning att staden håller på att glida isär. Samtidigt som staden uppvisar en stark ekonomisk tillväxt hotas stadens sociala hållbarhet och därmed också förutsättningarna för att Göteborg skall kunna behålla sina positioner som en attraktiv och konkurrenskraftig kunskapsstad.

De politiska ambitionerna att komma till rätta med den ojämna utvecklingen har under flera år varit påtagliga, inte minst i samband med det årliga budgetarbetet.

"Vi styr staden utifrån de tre hållbarhetsdimensionerna. Den sociala, ekologiska och ekonomiska hållbarheten är ömsesidigt beroende av varandra. Den ekonomiska tillväxten är inte mycket värd om den samtidigt förstör vår miljö och förändrar klimatet. Inte heller om den skapar större sociala klyftor i samhället". (Göteborgs Stad, Budget för 2013, sid 5)

En orsak till avvikelserna mellan politiska ambitioner och den faktiska verklighet som många invånare möter och präglas av kan vara målkonflikter och maktstrukturer som begränsar manöverutrymmet för att gå från ord till handling. Det finns flera exempel på möjliga målkonflikter mellan hållbarhetens olika dimensioner. Stadens strävan efter partnerskap och samfinansiering med privata entreprenörer kan exempelvis öka deras politiska inflytande på bekostnad av dem som bor, vistas och arbetar i staden. Eftersträvad befolkningstillväxt, som historiskt utgjorts av en hög andel personer med utländsk bakgrund, kan medföra krav på särskilda utbildningsinsatser och kompensatoriskt ansvar som överstiger skolväsendets faktiska förmåga.

Strävan efter att bli en attraktiv kunskapsstad underlättar också etablering av friskolor. Det fria skolvalet där elevers och föräldrars rätt att välja går före idén om skolan som ett kollektivt samhällsprojekt riskerar också att ytterligare bidra till att stärka skolegregation. Det minskar också skolans möjligheter att skapa lärmiljöer som verkar inkluderande och ger likvärdiga förutsättningar för alla att delta och vara medskapande i samhällsutvecklingen. Därtill kommer att stadens tillväxtplaner när det gäller den lokala arbetsmarknaden och behoven av högutbildad och högvärlönad arbetskraft kan visa sig medföra förstärkt gentrifiering och bostadssegregation. Erfarenheterna visar att en uppgradering av bostäder för att möta förväntade krav på bostadsstandard kan ligga såväl i de privata bostadsföretagens intressen som hos allmännyttan. Inte minst kan stadens politiska beslutsfattare ha intresse av förnyade och attraktiva bostäder för att behålla den skattebas som den högvärlönde medelklassen medger. Åtgärder för att subventionera renovering av privata villor (ROT-avdrag) istället för statlig finansiering av den renovering som nu är nödvändig för ett stort antal av de hyreslägenheter som uppfördes inom ramarna för miljonprogrammen illustrerar förekomsten av ett sådant intresse också på nationell nivå. Den statliga utgiften för den förra motsvarar på ett ungefär de beräkningar som gjorts för den senare.

Det finns olika drivkrafter bakom målkonflikterna. Några kan ha sina rötter i de internationella finansmarknadernas krav på nya former för samhällsstyrning där sociala åtaganden inte längre ses som en framtida investering utan som en driftskostnad. Dessa nya former för samhällsstyrning har hämtat sin inspiration från näringslivet och mer lönsamhetsbaserat strategiskt tänkande (New public management). De får ökad genomslagskraft genom strävan i de olika tillväxtstrategier som utarbetats för att staden skall kunna bli till en konkurrenskraftig nod i de globala produktionsnätverken. Denna strävan efter exportinriktad tillväxt reflekterar ett gammalt tänkande som varit förhärskande för Göteborgs beslutsfattare alltsedan stadens födelse. Det har att göra med stadens historiska beroende av omvärlden, först som handels- och sjöfartsstad och sedan som ett resultat av en exportorienterad verkstadsindustri. Denna produktionsinriktning skulle rent teoretiskt gradvis kunna ersättas med lokal produktion för närmarknad och minskat exportberoende (vad geografer kallar för territoriellt förankrad utveckling). Samtidigt medför en påtaglig förändring av den nuvarande, och historiskt betingade produktionsinriktningen stora kostnader och trögheter. Världsmarknadens efterfrågan och internationella konjunktursvängningar kan därför i praktiken under överskådlig framtid förväntas få en fortsatt stor inverkan på stadens arbetsmarknad och välfärdsutveckling. Stadens politiska och ekonomiska beslutsfattare kommer därför knappast att kunna undvika målkonflikter. Däremot måste

de hanteras, inte minst genom att identifiera ett antal "stötdämpare" som kan lindra globaliseringens eventuellt negativa inflytande.

KONCEPTUELLT OCH ANALYTISKT RAMVERK

Globalisering skall uppfattas som en lång historisk process. Den tog sin början med att människor började sprida sina olika idéer och trosuppfattningar för flera tusen år sedan. Globaliseringen minskade i intensitet och ändrade tillfälligt former i samband med upplysningstiden och nationalstaternas framväxt under 1600-talet. Nationalstaten tog över och pressade tillbaka andra aktörer från det politiska rummet. Den politiska ordning som präglade medeltiden ersattes gradvis av den period av nationalstatsbyggnad, som tog ordentlig fart genom den westfaliska freden 1648. Därmed inleddes vad som inom samhällsforskningen kallas för den westfaliska nationalstatsprojektets epok. Det blev en mörk tid i Europeisk historia (Hettne 2009). Under flera hundra år avlöste blodiga krig varandra. I slutskedet av andra världskriget träffade de västallierade en överenskommelse om regelverket för den internationella politiska ekonomin (Abrahamsson 2003). Som nedanstående figur försöker illustrera skulle denna s.k. Bretton-Woods överenskommelse från 1944, genom sin strävan efter fördjupad ekonomisk integration mellan länder, komma att släppa ut "globaliseringsanden" ur nationalstatens "westfaliska flaska" och sätta ny fart på ekonomisk och kulturell interaktion världen över (Abrahamsson 2012). Genom såväl de geopolitiska förändringar som följde på Sovjetunionens sammanbrott och den nya informationsteknologin som utvecklades under 1990-talet skulle globaliseringen komma att ytterligare intensifieras.

Bild 1: I slutet av den nationsbyggande epoken medförde ekonomisk utveckling och geopolitiska överenskommelser att "globaliseringsanden" successivt kunde ta sig ut ur den "nationella flaskan" och möjliggöra nätverkssamhällets globala framväxt. Därmed ökade

Denna fördjupade ekonomiska samverkan begränsar de enskilda nationalstaternas suveränitet och handlingskraft. Marknadsekonomin och det företagsekonomiska beslutsfattandet globaliserades mycket fortare än det politiska. Utvecklingen har inneburit att staten pressats tillbaka i det nationella "politiska rummet" av mer svårgreppbara maktstrukturer som ökat sitt inflytande (Hettne 2009). Det handlar inte bara om internationella regelverk, transnationella företag, regionala sammanslutningar på en mer övergripande nivå. Även kommuner och landsting, ofta i samverkan och partnerskap med ekonomiska aktörer på lokal nivå, har ökat sitt inflytande på statens bekostnad.

Utvecklingen är inte enbart ett resultat av marknadsekonomins egendynamik. Den är också ett resultat av politiska överväganden och införandet av den nya, och tidigare omnämnda, teoribildningen för samhällsstyrning: New public management (Hall 2012). Denna nya teoribildning skall förstås som en fortsättning på de krav som finansmarknaderna ställde till följd av 1980-talets skuldkris. Kraven gällde anpassning av länders produktionsstruktur efter omvärldens efterfrågan för att förbättra konkurrenskraft och lönsamhet. New public management handlade inte bara om att effektivisera den offentliga sektorns administration utifrån de metoder för företagsstyrning som präglat näringslivet utan också att genom privatiseringar och konkurrensutsättning minska den offentliga sektorns verksamhet överlag. Statsvetenskapen talar härvidlag om att samhällsstyrningen utvecklats från Government, med sina mer hierarkiska beslutsordningar, till Governance präglad av flernivå styrning och mer platta nätverk och partnerskap mellan flera mer likvärda aktörer (Pierre 2011).

Statens förändrade roll uppmärksammades på allvar av forskningslitteraturen i mitten av 1990-talet. Den förknippades med det ökade tryck som en allt intensivare globalisering medförde. För att bli tillräckligt konkurrenskraftiga ("the competition states", Cherny 1997) omvandlades många stater från att tidigare utgjort filter för att fånga upp omvärldens oönskade störningar till att bli till kraftöverföringsband för att dra till sig utländska investeringar. (Cox 1996). Kreditvärdigheten på finansmarknaderna blev alltmer avgörande för den inhemska sysselsättningen och den externa legitimiteten prioriterades på bekostnad av den interna. Sociala åtaganden uppfattades som onödiga kostnader, välfärden började monteras ned och det sociala kontraktet luckrades upp. Som en följd skulle också det civila samhällets roll komma att förändras. Dess opinionsbildande arbete ("voice-provision") kompletterades med tillhandahållandet av tjänster, ofta i form av olika biståndsprojekt, till personer i utsatta bostadsområden som bedömdes resurssvaga ("service-provision"). Härigenom övertog det civila samhällets organisationer och rörelser delar av de uppgifter som staten lämnade och gjorde på så sätt dess tillbakadragande möjligt.

Statens tillbakadragande från det "politiska rummet" är emellertid inte entydig. Flera forskare ser tecken på minskad statlig aktivitet inom välfärden. Medan några beskriver den som en övergång från välfärdsstat till välfärdssamhälle talar andra i termer av övergången från "wellfare to workfare" (Waquant). Samtidigt ökar statens detaljstyrning inom andra områden – speciellt när det gäller övervakning och kontroll (Windy Brown 2010). Men även om perspektiven kring statens minskande roll är föremål för en intensiv debatt (Weiss 2012) upplevs dess effekter alltmer påtagligt av den offentliga förvaltningen i Sverige – inte minst Sveriges Kommuner och Landsting. Deras medlemmar

drabbas på lokalnivå i ökad utsträckning av hur decentraliseringsivern inte längre vilar på tre ben (ansvar, befogenheter och resurser) utan alltmer blivit en fråga om "dekoncentration" där staten helt enkelt lägger över ansvar och ställer krav utan att tillhandahålla tillräckliga ekonomiska resurser.

Utvecklingsteoretiskt kan vi förstå utvecklingen med hjälp av den ungerske historikern och antropologen Karl Polanyi och hans flitigt citerade klassiker "The Great Transformation" (1954). Den tid som han studerade, från 1750 fram till andra världskrigets utbrott, kännetecknades av en dubbel rörelse. Den första rörelsen som bestod av marknadsekonomin utbredning och införlivande av produktionsfaktorerna jord, arbete och kapital medförde att ekonomin "bäddades" ut från sociala institutioner där den tidigare varit inbäddad (embedded). Polanyi beskrev hur det som svar på denna utveckling så småningom medförde att ett motstånd växte underifrån i form av en andra rörelse. Den första rörelsens utbredning och marknadsekonomin framväxt var politiskt planerad. Däremot menade Polanyi att motståndet och den andra rörelsen var spontan och framburen av olika sociala krafter som gemensamt verkade för att driva fram politiska åtgärder för någon form av återreglering. Flera samhällsforskare hävdar att vi nu står inför en ny och liknande samhällsömdaning (Hettne, Stiglitz). På samma sätt som tidigare pågår en stor förändring i ekonomins förhållande till samhället. Marknaden fortsätter att breda ut sig genom att världen över införliva, prissätta och saluföra alltmer av de ting som människor behöver för sitt vardagsliv och sin fortlevnad. Härigenom fortsätter ekonomin att bäddas ut och särskiljas från de sociala relationer och förhållanden som råder lokalt men nu med global omfattning.

Tron på den självreglerande marknaden underbyggs som nämnts av den nyliberala ideologin. Dess ideologiska överbyggnad, som tar sin form och uttrycks i New public management, har ekonomiska motiv. Den brittiske kulturgeografen och urbanforskaren David Harvey menar att dess strävan efter decentralisering och privatisering är en naturlig följd av kapitalbildningens betingelser (Harvey 2003). För att lösa den ekonomiska krisen behövs utökade marknader och nya investeringar i produktion och försäljning som går utöver traditionell varuproduktionen. Harvey ser här hur införlivandet av det allmänna och den offentliga sektorns verksamhet erbjuder viktiga möjligheter för fortsatt kapitalbildning och marknadsekonomin fortsatta expansion. Även den Europeiska kommissionen inser den offentliga sektorns betydelse för att lösa den ekonomiska krisen. Den talar härvidlag om sektorn som "the untapped resource" som genom privatisering och konkurrensutsättning skulle kunna göra det möjligt för Polanyis första rörelse och marknadsekonomin att fortsätta breda ut sig och bädda ut ekonomin från sina sociala sammanhang. Detta kan ske genom att införliva, prissätta och saluföra nya livsnödvändigheter (Global Europe). Harvey själv talar här i termer av att "kapitalbildning genom fråntagande" (accumulation by dispossession) och "fråntagande av det allmänna" (dispossession of the commons) mer och mer kommit att komplettera varuproduktionen som huvudsaklig bas för fortsatt kapitalbildningen (Harvey 2003).

I det okända tillstånd av förändring som vi befinner oss uppmärksammar såväl forskningen som politiken vikten av politiskt deltagande och rättvisa för att samhället skall klara av den pågående ömdaning och de komplexa samhällsproblem denna för med sig. Detta gäller inte minst inom

urbanforskningen vilket förefaller naturligt med tanke på urbaniseringstaktens intensitet och den ökande betydelse som städer spelar inom den globala politiska ekonomin.

Globaliseringens allt intensivare framväxt och statens tillbakadragande från det politiska rummet har förstärkt städernas roll i samhällsstyrningen. Som tidigare diskuterats är det på den lokala nivån som många av de utmaningar vi står inför skapas och det är på den lokala nivån som effekterna blir kännbara och problemen måste åtgärdas. Det handlar inte i första hand om att lösa problem för att uppnå politisk stabilitet. Det handlar mer om förmågan att anpassa sig till förändringarna, att förhålla sig till och hantera problemen på ett sätt som är socialt hållbart. Många städer befinner sig som sagt i ett spänningsfält mellan att å ena sidan aktivt kunna delta i samhällsstyrningen och å den andra sidan till följd av växande inkomst- och hälsoklyftor glida isär och utvecklas till slagfält för sociala konflikter (Abrahamsson 2012, Graham 2010, Lidskog 2006). I vilken riktning som städer rör sig i detta spänningsfält är politiskt påverkligt och beroende av hur väl kraven på rättvisa och social hållbarhet kan tillgodoses.

DE POLITISKA IDEOLOGIERNAS VÄRDEGRUNDER

Människors syn på frågan om säkerhet, utveckling och rättvisa har visat sig viktiga för det sätt på vilka samhällen utvecklas. Begreppen är i grunden omtvistade. De tillstånd som begreppen försöker fånga uppfattas olika beroende på i vilket socialt sammanhang människor befinner sig. Begreppen saknar därför universell och allmängiltig grund. Inte desto mindre har de tre begreppen, utifrån de betingelser som präglade människors levnadsförhållanden, utgjort viktiga värdegrunder som format de politiska ideologierna och som därmed i hög grad kommit att påverka samhällsutvecklingen under mänsklighetens moderna historia (Hettne 2009).

Under den "westfaliska epoken" och framväxten av det nationalstatliga systemet var frågan om säkerhet förknippad med staters förmåga att erbjuda sin befolkning skydd mot militära hot. Denna förmåga gav staten legitimitet och utgjorde en grundpelare för den politiska kompromiss som skulle möjliggöra för det sociala kontraktet att växa fram. Frågan om utveckling handlade om ekonomisk tillväxt och statens möjligheter att föra en sysselsättningspolitik gjorde det möjligt för människor att förbättra sina levnadsförhållanden och därmed förstärka den grund på vilken det sociala kontraktet vilade. Rättvisa var en fråga om hur produktionsresultatet fördelades mellan olika samhällsgrupper. De tre värdegrunderna stod oftast i konflikt med varandra. Olika aktörer och deras skiftande maktinnehav avgjorde hur dessa målkonflikter skulle komma att hanteras. Politik uppfattades som ett medel för att konkurrera om denna makt. Genom det politiska positionskrig som i västvärldens demokratier utspelades i riksdag och folkvalda parlament avgjordes styrkepositionerna, en balanspunkt etablerades och en dominerande uppfattning, ett tankesätt (motsvarande det som delar av samhällsvetenskapen kallar för en diskurs) växte fram utifrån det sätt på vilket olika samhällskrafter såg på betydelsen av säkerhet, utveckling och rättvisa (Hettne, 2009, Abrahamsson, 2012).

RÄTTVISA

Globaliseringen, marknadsekonomins utbredning och statens tillbakadragande från det politiska rummet har kommit att förändra de förhållanden som begreppen försöker fånga. Därmed har också det dominerande tankesättet (diskursen) kring begreppens betydelse förändrats. Säkerhet handlar idag alltmer om människors vardagliga trygghet, om jobben och förutsägbarhet (Fierke 2007). Utveckling har alltmer kommit att handla om utbildning, livskvalitet och folkhälsa. Rättvisa handlar inte bara om fördelning av materiella och immateriella resurser utan också om kulturellt erkännande och politiskt inflytande (Fainstein 2010, Frazer 2011).

Den pågående samhällsomdaningen har inte bara ändrat på den verklighet som begreppen försöker fånga. Samhällsutvecklingen har också inneburit att begreppen kommit att breddas och fördjupas. Människan har alltmer kommit i centrum. Inom FN-systemet talar man i termer av mänsklig säkerhet, mänsklig utveckling och mänskliga rättigheter. Härigenom har begreppen börjat överlappa varandra, flätats samman och blivit ömsesidigt beroende och förstärkande. Det ger dem en kvalitativt tätare innebörd som också förstärker de egenskaper hos medborgarna som den sociala hållbarheten kräver. Den tilltagande komplexitet som följer i samhällsomdaningens spår ställer nämligen inte bara krav på samhällets förmåga att genom ett förstärkt socialt kontrakt förhålla sig till och hantera dessa påfrestningar. Den ställer också ökade krav på individens förmåga. Ökad *rättvisa* ger härvidlag möjligheter till förstärkt *självrespekt*. Den ökade självrespekten kan i sin tur stärka människors *självförtroende*, "empowerment" och *utvecklingsmöjligheter*. Detta påverkar frågan om *säkerhet/trygghet* och skapar förutsättningar för större *själv tillit*. Sammantaget medför detta en ökad självkänsla och förmåga att se helheten, att förstå sammanhangen i vilka man befinner sig och därmed också förbättrad förmåga att hantera sina egna problem.

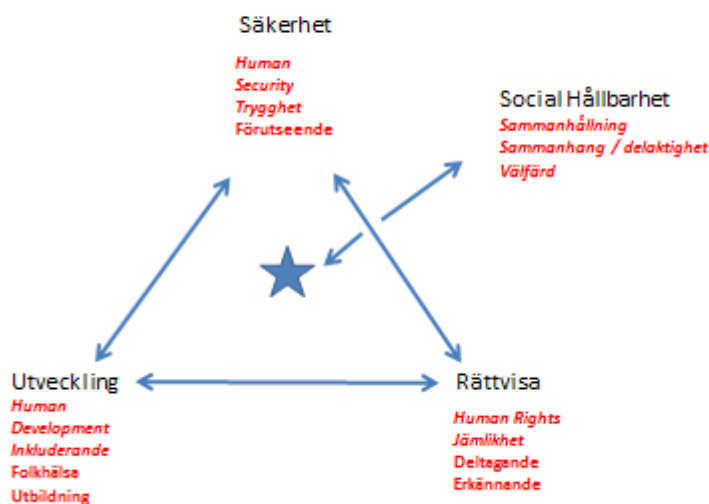
Detta blir inte minst tydligt i urbana miljöer. För urban säkerhet blir trygghet förutom ekonomisk förutsägbarhet också en fråga om tillit, respekt och icke-diskriminering. Utveckling handlar här ofta om tillhörighet, känsla av sammanhang och om en stad som är till för alla. Rättvisa handlar också om en jämlik fördelning av möjligheter att nyttja materiella och politiska resurser för att leva ett gott liv. **Ett rättvist Göteborg** är således en stad där de som bor, vistas och arbetar har tillgång till stadens olika rum på lika villkor och kan påverka de beslut som berör deras eget vardagsliv liksom stadens framtida utveckling.

SOCIAL HÅLLBARHET

I en globaliserad värld, där det lokala alltmer flätats samman med det globala, bildar de tre värdegrunderna (säkerhet, utveckling och rättvisa) tillsammans förutsättningarna för en socialt hållbar utveckling. Det innebär att begreppet social hållbarhet bara kan definieras om det ställs i relation till dessa begrepp. Begreppet social hållbarhet utgör således någon slags "balanspunkt" mellan de tre värdegrunderna säkerhet, utveckling och rättvisa. Om det råder ett underskott på något av begreppen i förhållandet till de andra två begreppen (exempelvis på rättvisa i förhållande till säkerhet och utveckling) blir systemet i längden inte socialt hållbart. Detta "balanskrav" gör att

frågan om målkonflikter och hur denna hanteras blir helt central för den sociala hållbarheten. Figuren nedan illustrerar tankegången.

Frågan om rättvisa och social hållbarhet

Triangelns hörn representerar de tre värdegrunderna säkerhet, utveckling och rättvisa. Triangelns sidor skall uppfattas som axlar som visar på ömsesidiga beroenden men som också representerar olika typer av målkonflikter som råder mellan de begrepp som respektive hörna representerar. Balanspunkten mellan de värdegrunder som ligger till grund för begreppen utgör den punkt där de politiska styrkeförhållandena medger att den sociala hållbarheten uppnås. Balanspunktens läge i triangeln varierar utifrån social kontext och de politiska styrkeförhållanden som råder. Desto närmare triangelns centrum balanspunkten hamnar ju större blir den sociala hållbarheten. Desto längre ut från centrum mot något av triangelns hörn ju mer handlar det om en "minsta gemensamma nämnare". Den första positionen kan kallas för "stark" social hållbarhet och det andra för "svag" social hållbarhet som är på väg att lösas upp. Den sociala hållbarheten skall därför inte uppfattas som ett statistiskt tillstånd utan som en dynamisk process i ständig rörelse och i behov av förstärkning.

Sammanfattningsvis innebär social hållbarhet ett icke diskriminerande samhällssystem som ser individer som bärare av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (Dempsey 2009). Social hållbarhet och samhällelig sammanhållning kan bara uppnås genom ett socialt kontrakt och sådana strukturella förhållanden som ger invånarna en känsla av tillhörighet och tillit trots eventuellt olika förekommande värdegrunder. En sådan samhällelig tillhörighet stärker människors självrespekt, självförtroende och självtillit. Härigenom ökar också människors förmåga att bidra till den sociala hållbarhetens upprätthållande och förstärkning.

Utifrån de förhållanden som råder i Göteborg uppfattar projektet innebörden av begreppet social hållbarhet som Göteborgssamhällets förmåga att hantera komplexa samhällsfrågor och att utifrån en sådan förmåga reproducera sig själv som en fungerande samhällsorganism. Denna förmåga formas och upprätthålls av individers delaktighet, möjlighet att förstå sammanhang och känna själv tillit. **Ett socialt hållbart Göteborg** är således: en rättvis och trygg stad med många offentliga rum utan diskriminering och där de som bor, vistas och arbetar känner social tillit och samhörighet. Det kräver att invånarna såväl är faktiskt delaktiga som att de känner sig delaktiga i samhällsutvecklingen.

Ett rättvist och socialt hållbart Göteborg

Enligt projekt KAIROS handlar rättvisa om människors lika värde, om kulturellt erkännande och om en jämlik fördelning och lika möjlighet att nyttja materiella och politiska resurser.

Ett rättvist Göteborg är därmed en stad där de som bor, vistas och arbetar på lika villkor har tillgång till stadens olika rum och kan påverka de beslut som berör deras eget vardagsliv liksom stadens framtida utveckling.

Enligt projekt KAIROS innebär social hållbarhet ett icke diskriminerande samhällssystem som ser individer som bärare av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Projektets bedömning är att social hållbarhet och samhällelig sammanhållning bara kan uppnås genom ett socialt kontrakt och sådana strukturella förhållanden som ger invånarna en känsla av tillhörighet och tillit, trots eventuellt olika förekommande värdegrunder. Social hållbarhet handlar också om ett samhälles förmåga att hantera komplexa samhällsproblem och att reproducera sig själv som en fungerande samhällsorganism. Denna förmåga är beroende av individers delaktighet, möjlighet att förstå sammanhang och själv tillit.

Ett socialt hållbart Göteborg är därmed en rättvis och trygg stad med många offentliga rum utan diskriminering och där de som bor, vistas och arbetar känner social tillit och samhörighet.

MEDSKAPANDE

Som framgår av ovanstående definitioner spelar invånarnas medskapande en avgörande roll för såväl rättvisa som social hållbarhet. De som bor, vistas och arbetar i staden skall ha möjligheter att vara med och forma de beslut som berör såväl deras eget vardagsliv som stadens framtida utveckling. Med begreppet medskapande förstår vi således att samhällets förändringskrafter kommer såväl uppifrån (från beslutsfattare och makthavare) som underifrån (från stadens invånare). Dikotomin uppifrån – underifrån syftar här på den vertikala relationens ojämlika fördelning av maktinnehav. Under vissa omständigheter, speciellt då intressen mellan makthavare och invånare sammanfaller, kan förändringskrafterna kroka fast i varandra och för stunden utjämna ojämlika maktförhållanden och skapa förutsättningar för mer jämlika och horisontella relationer. Det är under liknande omständigheter som medskapandet av de som bor, vistas och arbetar i staden blir som störst. Som en

logisk konsekvens gäller detta också för det manöverutrymme som skapas och den förändringskraft de representerar.

PROJEKTETS SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Projektets övergripande syfte är att producera kunskap om och arbetssätt i rättvisa och socialt hållbara städer. Projektet fokuserar på de drivkrafter, målkonflikter och maktstrukturer som kan tänkas förklara avvikelser mellan politiska ambitioner och den faktiska socioekonomiska utveckling som staden uppvisar. Projektet uppmärksammar härvidlag några av de lokala effekter som statens förändrade roll och de nya former för samhällsstyrning som detta medfört.

Projektet syftar också mer specifikt till att visa de sätt på vilket målkonflikter kan hanteras och de olika "stötdämpande" åtgärder som kan lindra det negativa inflytande och den ekonomiska sårbarhet som kan följa med exportledd tillväxt och fördjupad globalisering.

FRÅGESTÄLLNINGAR

Den övergripande frågeställningen handlar om "varför det blir som det blir när vi vill så väl"? Utifrån denna övergripande fråga söker projektet genom sina delprojekt svaren på följande specifika frågeställningar:

- 1) Vilka är de huvudsakliga drivkrafter, bakomliggande målkonflikter och maktstrukturer som förklarar utvecklingen med avseende på ökad segregation diskriminering, ökande inkomst- och hälsoklyftor samt förändrat politiskt deltagande i Göteborg?
- 2) Hur yttrar sig målkonflikterna och maktstrukturerna på lokal nivå i Göteborg och vilka är deras effekter?
- 3) På vilka sätt kan identifierade målkonflikter hanteras och hur kan rörelseriktningen i det beskrivna spänningsfältet påverkas för att utvecklingen skall bli mer socialt hållbar?

PROJEKTETS METOD OCH ARBETSSÄTT

Projektet arbetar utifrån en transdisciplinär forskningsmetod som strävar efter att kombinera en erfarenhetsbaserad kunskap med en teoretiskt förankrad kunskap. Den pågående samhällsomdaningen som utgör projektets fokus kan inte beskrivas i termer av en övergång som om det handlar om en förflyttning mellan två kända punkter eller stadier i samhällsutvecklingen. Det råder olika uppfattningar om såväl innehållet som ursprungen till aktuella förändringsprocesser liksom vad de kan tänkas föra med sig i framtiden. Projektgruppen föredrar därför att istället tala i termer av samhällsomdaning och att utifrån några olika perspektiv som ger mening åt den pågående samhällsomdaningen ta sig an uppgiften att skapa kunskap och arbetssätt för en rättvis och socialt hållbar stad. Genom att projektet avser att fånga, utröna och försöka dra slutsatser av olika samhällsfenomen som pågår men som ännu inte hunnit med att göra helt tillförlitliga empiriska

avtryck kommer projektet med nödvändighet att bli explorativt. Vi vet helt enkelt inte alla gånger vad vi letar efter och söker svar på. Frågeställningarna blir medvetet öppna för att kontinuerligt omformuleras och slutas alltefter forskningsarbetets fortskridande. Det ligger således i sakens natur att projektet inte kan förväntas producera några säkra och evidensbaserade svar.

Projektet kommer under forskningsarbetets gång att producera kunskap genom samtal med hjälp av såväl ett antal öppna och s.k. semistrukturerade intervjuer som med hjälp av olika workshops. Syftet med olika workshops är att konfrontera olika aktörer med varandra och synliggöra de skilda föreställningar och förhållningssätt till rådande samhällsproblem som råder. Genom olika workshops strävar projektet också efter att kontinuerligt utveckla frågeställningarnas relevans liksom efter att kvalitetssäkra resultaten.

Projektet kommer att tillsätta en referensgrupp bestående av representanter för de olika konsortieparterna. Referensgruppens huvudsakliga uppgift blir att stödja projektet så att delprojektens inriktning liksom utformningen av dess frågeställningar också blir relevanta för de olika konsortieparterna i förhållande till den problembild som staden har att hantera. En ytterligare viktig uppgift för referensgruppen blir att informera om och förankra projektarbetet hos konsortiepartnerns beslutsfattare som på olika sätt utgör projektets direkta avnämare. Därutöver kommer projektet att tillsätta ett sakkunnigråd med medlemmar som har en omvittnad erfarenhet av de frågeställningar som projektets delprojekt sysslar med. Rådets medlemmar har till uppgift att fortlöpande knyta an projektets frågeställningar till redan befintlig forskning liksom att kvalitetssäkra projektets uppnådda resultat och rekommendationer.

PROJEKTETS AVGRÄNSNINGAR

Projektet förväntas kunna använda sig av de olika utvecklings- och tillväxtsstrategier som staden, Business Region Göteborg (BRG), Göteborgsregionen och Västra Götalandsregionen utarbetat för att utifrån dessa identifiera och undersöka omfattningen av olika typer av målkonflikter. Projektet avser inte att närmare utforska de underlag eller göra kvalificerade bedömningar av de komparativa fördelar på vilka de olika strategierna bygger utan tar dem som givna alldeles oavsett framtida faktiska utfall.

När det gäller de socioekonomiska förhållanden som råder i Göteborg är dessa väl dokumenterade och kända. Det gäller såväl boendesegregation som inkomst- och hälsoklyftor. Projektet begränsar sig härvidlag till att producera översikter över befintlig kunskap som kommer till användning för de mer kvalitativa analyser som görs i de olika delprojekten.

KAIROS DELPROJEKT

Projektet behöver producera ny kvalitativ kunskap när det gäller segregationens effekter och inverkan på förutsättningarna för en rättvis och socialt hållbar stadsutveckling. Det gäller även för att

kunna visa den riktning i vilka olika åtgärder och arbetssätt kan sökas för att hantera målkonflikter och sociala hållbarhetsfrågor. Utifrån projektets övergripande syfte och frågeställningar och med tanke på den innebörd projektet ger begrepp som rättvisa och social hållbarhet har tre olika delprojekt identifierats för en sådan kunskapsproduktion:

I. Förutsättningarna för det civila samhällets politiska delaktighet

Det första delprojektet handlar om att kartlägga och analysera hur det civila samhället ser ut och är uppbyggt i Göteborg. Mot bakgrund av det politiska landskapets pågående förändring fokuserar delprojektet på vilken betydelse dess organisationer och sociala rörelser kan spela för att öka flickor och pojkars, (unga) kvinnor och mäns politiska delaktighet

II. Ungas medskapande och hur detta kan tillvaratas och stärkas

Det andra delprojektet handlar om ungas medskapande. Delprojektet fokuserar på orsaker till och effekter av att många unga kvinnor och män i vissa delar av Göteborg lämnas med bristande förutsättningar för att påverka sitt vardagsliv och samhällsutvecklingen liksom på utbildningens och kulturens roll för att öka deras roll som medskapande i den stad där de bor och vistas.

III. Dialogens roll och utformning

Det tredje delprojektet studerar dialogens betydelse för att utvidga demokratin och förstärka den samhälleliga förmågan att identifiera de komplexa samhällsproblemen och förhålla sig till dessa.

Projektdokument med tillhörande problembeskrivning, syfte och frågeställningar för de tre delprojekten återfinns i bilagorna I – III. Som framgår av projektdokumenterna berör frågan om folkhälsa, mänskliga rättigheter, barnperspektiv, jämställdhet, komplexitet och konfliktodynamik samtliga delprojekt och utgör därför följdriktigt strimor som genomsyrar dem alla.

PROJEKTMEDLEMMARNAS VÄRDEGRUNDER

Det förhållande att projektet arbetar explorativt utifrån olika perspektiv som hjälper till att förstå huvudriktningen i de förändringsprocesser som pågår öppnar upp för kvalitativa tolkningar och bedömningar som gör det viktigt att kortfattat redogöra för projektmedlemmarnas värdegrunder, ambitioner med och förhoppningar på projektet.

Projektmedlemmarna som kommer såväl från akademien som från den offentliga förvaltningens olika delar och nivåer delar konsortiepartnerns oro för den ojämna utvecklingens och polariseringens negativa effekter för den sociala hållbarheten och stadens lärande förmåga. De projektmedlemmar som främst tillför projektet erfarenhetsbaserad kunskap brottas dagligen med den tilltagande komplexitet som präglar den offentliga förvaltningens verksamhet till följd av övergången från det westfaliska nationalstatsprojektet till det globala nätverkssamhället. Den ökade komplexiteten är inte minst ett resultat av att under denna övergång samtidigt behöva förlita sig på de traditionella mer hierarkiska formerna för samhällsstyrning som på de framväxande och mer nätverksliknande och partnerskapsbaserade formerna.

Samtliga projektmedlemmar vill med sin medverkan i projektet göra skillnad och att projektresultaten på olika sätt skall kunna bidra till en socialt hållbar stadsutveckling. Projektmedlemmarna avser att efter bästa förmåga försöka överskrida sina traditionella roller såväl när det gäller krav på evidensbaserade forskningsresultat som när det gäller hänsyn till gällande regelverk och myndighetsansvar. Forskningsprojektets explorativa karaktär gör det viktigt för projektmedlemmarna att kollektivt kunna ställa sina erfarenheter och kunskaper till projektets förfogande utan krav på förankring hos berörda arbetsgivare.

TIDSPLAN

Projektet genomförs i tre faser:

1) 2013 Kunskapsöversikter

Under den första fasen upprättas ett antal forskningsöversikter utifrån redan befintlig kunskap som är av relevans för projektet och dess olika delprojekt

2) 2013 – 2014 Fallstudier

Under den andra fasen produceras ny kunskap för att svara på delprojektens frågeställningar

3) 2015 Analys, sammanställning och kunskapspridning

Under den tredje fasen avslutas kunskapsproduktionen, delprojektens underlagsrapporter liksom projektets slutrapport färdigställs, presenteras och diskuteras under en rad olika workshops med deltagare från offentlig förvaltning, politiska beslutande organ, partier och sociala rörelser i det civila samhället.

FÖRVÄNTADE RESULTAT

Varje delprojekt producerar en underlagsrapport där problemens omfattning och orsaker diskuteras liksom olika åtgärdsförslag för att de skall kunna hanteras. Projektet i sin helhet tar fram en slutrapport som fokuserar mer på drivkrafter, målkonflikter och förslag till arbetssätt för att hantera de problemområden som diskuteras i delrapporterna än att redogöra för problemen i sig. Delar av underlagsrapporterna och slutrapporten kommer också att publiceras i form av vetenskapliga tidskrifter och bidrag till olika antologier inom ämnesområdet.

En viktig målsättning för projektet är spridning av forskningsresultaten till en bred målgrupp. Detta kommer att ske med hjälp av Centrumets kommunikatörer och hemsida. Projektet kommer själv under projektets gång att kontinuerligt arbeta med interaktiva workshops för att såväl fördjupa kunskapsproduktionen som för att dela med sig av de resultat som projektet hittills uppnått.

REFERENSER

- Abrahamsson, Hans (2003): *Understanding World Order and Structural Change, Poverty, Conflict and the Global Arena*, Basingstoke: Macmillan
- Abrahamsson, Hans (2012): *Städer som nav för en globalt hållbar samhällsutveckling eller slagfält för sociala konflikter*, Malmö: Rapport till den Sociala Hållbarhetskommisionen i Malmö.
- Brown, Wendy (2011): *Inhägnade stater, avtagande suveränitet*, Stockholm: Tankekraft
- Castles, Stephan (2008): *Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective*, Paper delivered for the conference on Theories of Migration and Social
- Cherny, Philip (1997): *Paradoxes of the Competition State: The Dynamics of Political Globalization, Government and Opposition*, [Volume 32, Issue 2](#), pages 251–274, April 1997
- Cox, Robert & Timothy Sinclair (1996): *Approaches to World Order*, Cambridge: Cambridge University Press
- Dempsey, Nicola et.al (2009): *The social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability*, i Sustainable Development. Published on line in Wiley InterScience 2009
- Fainstein, Susan (2010): *The Just City*, London: Cornell University Press
- Fierke, K.M (2007): *Critical Approaches to International Security*, Cambridge: Polity
- Fraser, Nancy (2011): *Rättvisans mått*, Stockholm: Bokförlaget Atlas
- Global Europé (2006): *Competing in the World*, Bruxelles: European Commission, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/october/tradoc_130376.pdf
- Graham, Stephen (2010): *Cities under Siege – the new military urbanism*, London: Verso
- Göteborgs Stad (2012): *Budget 2013*, Göteborg
- Hall, Patrik (2012): *Managementbyråkrati – organisationspolitisk makt i svensk offentlig förvaltning*, Malmö: Liber
- Harvey, David (2003): *The new imperialism*, New York, Oxford University Press
- Hettne, Björn (2009): *Thinking about development*, London: Zed Books
- Lidskog, Rolf (2006): *Staden. Våldet och tryggheten – om social ordning i ett mångkulturellt samhälle*, Göteborg: Daidalos
- Pierre, Jon (2011): *The politics of Urban Governance*, Basingstoke: Palgrave
- Polanyi, Karl (2001): *The Great Transformation – The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston: Beacon Press
- Weiss, Linda et al (2012): *Development Politics in Transition – The Neoliberal Era and Beyond*, Basingstoke: Palgrave Macmillan